

- Afrika ima edinstveno geografsko lego saj jo ekvator seka skoraj po polovici. Posledice tega pa so opazne pri podnebjju in rastlinstvu.
- celina je ostanek **GONDVANE** dela prakontinenta **PANGAEA**. Ostali kontinenti so odpluli Afrika pa je ostala na mestu.
- to se odraža v današnji dokaj zaokroženi obliki celine, ki ima med vsemi najmanj razčlenjene obale.
- Afriko v osnovi predstavlja star pred **kambrijski Afriški ščit** sestavljen predvsem iz granitov in gnajsov ta osnova pa je predvsem na s polovici prekrita z sedimentnimi kamninami, pri tem prevladujejo rečni in veternin nanosi. Na v pa so obsežna območja vulkanskih kamnin.
- na stari osnovi prihaja do guban
- pomembnejše izjeme so **kapaske gore in zmajeve gore** na skrajnem jugu in jugovzhodu-hercinska orogeneza, **Atlas** na sz- maladonagubano gorstvo-alpitska orogeneza.
- velikobolj kot gubanja so bila razširjena tektonska dviganja grezanja ter razlamlanja osnove.
- **KOTLINE:** Kalaharska, kongova in Čadska, ter kotline ob Viktorijinem jezeru, Belem Nilu in Nigru.
- Vzhodna afrika je preprejena z več tektonskimi jarki (rdeče morje je zalilo tektonski jarek ki ločuje afriko od azije, skoraj pravokotno nanj poteka jarek ki ločuje **Etiopsko in Somaljsko višavje**, v vshodno afriškem višavju se se razcepi na dva jarka **srednjeafriškega in vzhodnoafriškega**, marsikje ju je zalila voda in so nastala podolgovata jezera v smeri sever jug
- najgloblje je **Tanganjiško jezero** v **srednjeaf. Jarku**, proti jugu pa se jarka spet zožita, v ogreznini pa leži Malavijsko jezero, izven jarkov leži le **Viktorijino jezero**
- Afriška litosferska prošča se na območju teh jarkov rezcepi na dvoje. (manjši v del- Sumalijska plošča)
- najvišja vrhova Kibo v pogorju Klilimandžara in Mt. Kenya –ognjeniški nastanek.
- afriko lahko delimo na Visoko-v in j del in Nizko
- večkrat afriko primerjajo s krožnikom

PODNEBJE

- **dve zančilnosti:** je najbolj tropska in ima najprilneje razvrščene podnebne tipe (te se najbolj razlikujejo na količino padavin)
- **1Geogrfska širina:** večina površja spada v tropski pas, ki neopazno preide v subtropski pas.
- **planetarno kroženje** zraka v teh dveh pasovih: ob ekvatorju je je stalno območje ekvatorialnega nizkega zračnega tlaka, kjer se stikajo pasati. Zrak se dvigu in se adiabatno ohlaja, zato pade tu največ padavin. Povsem drugače je na stalnih subtropskih območjih visokega zračnega tlaka ob 30 vzporedniku na s in j. zračne mase k sem v višinah potekajo se tukaj spuščajo, adiabatno segrevajo in sušijo- puščave

- v najbolj namočenem pasu je največ padavin tik za tem ko je sonce v zenitu ob ekvatorju je zaradi navideznega gibanja sonca to 2x na leto zato poznajo **2 deževni dobi**, bolj ko gremo proti povratnikoma bolj se ta doba krajša dokler ne preide v eno.
- sv in jv lahko pozimi preideta pod vpliv polarne fronte. Obe fronti vplivata v zmernotoplem pasu izven Afrike njuni zimski cikloni oplazijo skrajne dele celine in prenašajo zimsko deževje.
- **2razporeditev kopnega in morja**: s del bolj kontinentalne značilnosti (je širši), to se odraža v razsežnosti puščav- **sahara**, primerjava v sušnosti Namib. Na jugu so vplivi oceana zato manjše puščave. JV deli občutni munsuni.
- **3Morski tokovi**: hladni morski tokovi na SZ in JZ –Kanarski in Benguelski. (poščave do morja), Topli Mozambiški, prinaša na JV obale tople in vlažne zračne mase.
- **4relief z nadmorsko višino**: orografske ovire za vlažne vetrove v višjem svetu – Atlas, V obale madagaskarja, tam se količina padavin poveča. V afriško višavje kljub legi ob ekvatorju nima ni vročega in vlažnega e. p. ampak savansko podnebje. V gorah sneg in led.
- **PODNEBJE: Ekvatorialno podnebje**-Kisanganija klimog. Značilno za kongovo kotlino pa tudi za z del gvinejskega zaliva in v obale madagaskerja. Tropski deževni gozd, njegovi ostanki-najvč se ga je ohranilo v kongovi k. ki ni poseljena gosto.
- **Savansko podnebje**: Josa in Nairobijska, savansko rastlinstvo tudi v vzhodno afriškem višavju, v obliki potkve se razteza okoli ekvatorialnega.
- **Tropsko suho in polsuho podnebje**: , se povsem neopazno nadeljuje naprej v **subtropsko suho**- IN Salah-klimogram potem pa še v **subtropsko polsuho podnebje**.
- na severu si sledijo pasovi pravilno, na jugu pa je najbolj sušen ravno pas kjer se nahaja puščava Namib. Pri vseh podnebnih tipih-zadnjih 3 se pojavi puščavsko rastlinstvo. Šopasta trava kaktusi trnati grmički.
- velika večina puščav ima nekaj skromnega rastlinstva.
- **območje sredozemskega podnebja**: Alžira klimo. Mediteransko rastlinstvo značilno za z del afriške sredozemske obale in skrajni jz j afrike.
- **Subtropsko vlažno podnebje**- Durban, skrajni JV, zaradi toplih morskih tokov uspeva vlažni subtropski gozd.
- **Gorsko podnebje** z gorskim rastlinstvom, ga je malo največ gore V Afrike.
- **POMEN VODA**:
- **nimajo dotoka v morje**., ponekod gre za endoreična območja kjer se reke končajo v jezerih-Čadsko jezero, menjavanje dežne in sušne dobespreminja obseg.
- območja puščav ao areična območja brez stalnega rečnega omrežja, zato tam poselitve skoraj ni je redka.
- velike afriške reke izverajo na namočenih območjih, od katerih nekatere na svoji poti do morja prečkajo obsežne suhe predele-Nil, voda izhlapi
- **pomembnejše reke**: Niger,Kongo,Zambezi, Oranje.
- nil je edina reka ob kateri je velika zgostitev prebivalstva predvsem v spodnjem toku in delti.
- afrika ima zelo slabo razvito **prometno omrežje**, ponekod so reke še danes edina prometna pot. Tam so velika ovira oragovi na robu celin, tam

se tvorijo brzice tako da so reke plovne le do brzic , okoli brzic pa so ponekod **zgradili železnice** na katere naložijo tovor- **kongo-** ploven 240km do območja rudnih bogastev so zgradili železnice **dr kongo**.

- robní pragovi pa so kot nalašč za **Hidroenergetsko izrabo-** afrika nima sredstev za izgradnjo, in ljudje ne porabijo toliko električne energije največje elektrarne so na **Nilu Volti in Zambeziji**, med največjimi na svetu je **jezero na volti**.

- imajo veliko možnosti za turizem a družbene razmere ne omogočajo njegovega razvoja, to je le v peščici držav. Obsežna območja so nedostopna zaradi slabih prometnih povezav kriznih ali vojnih razmer ter pomankanja osnovne varnosti. **Turizem** je tako omejen na nekatera območja. Križarjenje po **Nilu**-najbolj priljubljen-hitr dostop v evropo , **Zambezi** pa je zaslovel zaradi edinstvenih Viktorijinih slapov.

- **IZBRANI PROBLEMI AFRIŠKEGA DRUŽBENEGA RAZVOJA:**

- **RASNA IN KULTRNA DELITEV CELINE:**

- Afrika se v kulturnem pomenu **deli na dva neenaka dela**. Manjši je S od sahare, kjer živi večinoma **belo arabsko** prebivalstvo: zaradi sušnega podnebja in velike vloge islama je ta del v marsičem podoben državam iz azijske. Povsem drugačen je drugi del ki je večji j od Sahare, kje živijo skoraj **sami črní.**-PODSAHARSKA ADRIKA

- **družbeni razvoj:** Evropejci zelo dolgo niso imeli stikov z pod saharsko Afriko, čeprav so bile tam razvite različne kulture in državne tvorbe. Pomembnejši premiki so se zgodili v 15.stol ko so Portugalci vse stoletje skušali vzdolž Afrike najti novo pot v Indijo postopoma so prodirali vzdolž z obale tako da jim je **rt dobrega upanja in povezavo z Indijo**, uspelo doseči šele proti koncu stoletja.-časovno enako kot odkritje Amerike.

- nato so jim sledile še druge evropske države, si postavljale postojanke niso pa posegli v notranjost, pri tem so prišli v stik z trgovci s sužnji, ki se je takrat še povečala, črnice so odpeljali največ v Ameriko, končala se je v večini 2. pol 19. stol, ko so evropejci uvideli da je bolje izkoriščati delovno silo kar v afriki. Takrat se je močno povečalo zanimanje za notranjost. Da si kolonialne sile nebi preveč skakale v lase so se sestali na berlinski konferenci in začrtali meje bodočih kolonij afričane pa niso vprašali za mnenje pri tem sta le Liberija in Etiopija ostali samostojni. Takrat začrtane meje pa so kot meje samostojnih držav skoraj v nespremenjeni obliki ostale do danes. Bistvo kolonializma je bilo po eni strani izkoriščanje afriških surovin po drugi pa ustvarjanje tržišča za eu indust. Izdelke. Vse upore so zatrli s silo. Obdobje formalnega kolonializma je trajalo prb. 75 let zelo malo časa vendar se njegove posledice čutijo še danes.

- **afrika je najmanj razvita celina z najbolj problematičnim gospodarskim razvojem-**predvsem podsharska afrika. Nekatere države na severu libija imajo ugodnejši razvoj zaradi naftnega bogastva večje politične stabilnosti tunizija ali drugih okoliščin. V podsaharski afriki j je taka le J Afrika, njen družbeni razvoj je le za malenkost manjši kot v vseh drugih podsaharskih državah skupaj. Pomagala ji je bolj izobražena bela manjšina s svojim znanjem in zvezami po svetu. Po tem iztopata tudi Namibija in Bocvana-izvoz diamantov.

- na drugi strani so države ki jim tudi velika bogastva niso prinesla ugodnejšega razvoja- Nigerija leta 2000 je bila 8. najpom. V izvoznica nafte vendar večina od 1130 milijonov prebivalcev ni imela ničesar od tega ker

niso vlagali v razvoj ampak so denar pobrali tuji vlagatelji in ozka domača elita.

- v najslabšem položaju so države brez pomembnejših naravnih bogastv poleg tega jih pestijo tudi naravne katastrofe.

- zaradi neokolonialnega položaja je večina od držav odvisna od izvoza enega od dveh glavnih artiklov: kmetijski pridelki in rude oz. energijski viri. V nekaterih gozdnatih državah pa tudi izvoz lesa. Takšna monostrukturna gospodarstva so zelo ranljiva, padec cen jih lahko hitro spravi na kolena

- cene so po večini padale, rastle pa cene izdelkov ki jih afrika uvažja, ni jim uspelo več pokriti razlike zato so jemale vedno več posojil ki so večinoma šle v žepe elit rezultatov pa skoraj ni bilo. Nastopila je velika **DOLŽNIŠKA KRIZA**.

- vodilne svetovne institucije si jim zagrozele s prekinitvijo vse nadaljne pomoči če se ne podvržejo posebnim strukturnim programom prilagoditve gospodarstva. Kljub nekaterim pozitivnim rezultatom pa se dolžniško breme ni zmanjšalo, programe zategovanja pasu so najhujše občutile revne množice, zlasti v mestih se je dvignila stopnja brezposelnosti zato so bili prisiljeni se zateči k sivi ekonomiji-ta vključuje različne dejavnosti ki niso obdavčene in nadzorovane od države, prodajanje na ulici, drobne storitve...

- zelo malo državam je uspelo izkoristiti svojo naravno in kulturno dediščino in ob pomoči tujih vlaganj razviti turizem: Maroko, Tunizija; Egipt, Kenija, Tanzanija.

- **AFRIŠKE BOLENI IN AIDS**

- podnebje tropske afrike je kot nalašč za razbohotenje organizmov, ki povzročajo tropske bolezni, tukaj je še pomankanje osnovne čistoče posaharska Afrika pa ima najslabšo razvito medicino.

- **BOLEZNI: Bilharzova bolezen** in rečna slepota- vezani predvsem na reke in stoječe vode, **Malaria**, komar mrzličar, je razširjena tudi v tropskih delih drugih celin afrike največ letno umre milijon afričanov pretežno otrok, **Spalna bolezen** ni tako razširjena in uničujoča, cece muha, obolijo tudi domače zivali zato tam živinoreja ni možna. **AIDS** ta vrjetno izvira iz afrike in 2/3 okuženih živi v predsaharski afriki zato se je trajanje življenja močno zmanjšalo mogoče bo celo negativno. Na novo se vsako leto v afriki ukuži 3,5 milijona ljudi.

- **Demografska eksplozija, zmanjševanje pridelave hrane na prebivalca in problem lakote**

- najvišja rodnost afričanov v drugi pol. 20 stol. Se je potrojilo in njen podsaharski del je doživel demografsko eksplozijo. Ker je prevladujoče revno neizobraženo prebivalstvo skoraj ne pozna načrtovanja družine, demografski prehod močno zaostaja za drugimi deli sveta. Umejili so le rast prebivalstva z načrtovanjem družina v j afriki in sosedah, strahotne posledice aidsa pa so se pri zmanjšani rasi začele šele dobro kazati.

- **razlogov zakaj imajo afričani toliko otrok je več**: so v afriški miselnosti vez med preteklostjo in prihodnostjo, zaradi njihove visoke umrljivosti zagotovilo za preživetje rodu, zgodaj jih lahko uporabijo za kmetijska opravila, več otrok pomeni večjo socialno varnost na stara leta

- Afrika je edina celina na kateri v zadnjih letih prihaja do **zmanjšanja pridelka na prebivalca**. Vzrokov za to je več. Kmetijski pridelki so v številnih afriških državah glavni del izvoza saj kaj drugega težko izvažajo, po drugi

strani pa morajo uvažati hrano za lastne potrebe, posledica tega je rast št. podhranjenih

- podhranjenost je najtežje rešljiva, kadar pride do naravnih katastrof lahko nastopijo hude lakote, običajno v obdobju hudih suš, ki prizadanejo različne dele afrike še posebej območje **Sahela**. najrevnejše države brez humanitarnih pomoči ne morejo preživeti. V etiopiji 1984 umrlo 800 000 ljudi ker je pomoč prišla prepozno. Mednarodna skupnost jim je dolžna pomagati vendar tako da jim pomaga razviti gospodarstvo do te stopnje da ne bodo več potrebovali pomoči. Kitajski pregovor. Ne daj lačnemu ribe ampak ga nauči loviti ribe.

■ **KMETISTVO IN RUDARSTVO KOT ZNAČILNI OBLIKI AFRIŠKEGA PREBIVALSTVA:**

- med vsemi celinami ima največji delež kmečkega prebivalstva, zelo pomembno več kot 60% v nekaterih državah pa celo 90% Ruanda Burundi.

- kmetijski pridelki so glavni izvozni artikel po drugi strani pa morejo še več hrane uvažati, saj je ob hitri rasti pridelok hrane na prebivalca upadel. Razlogi po večini družbene narave.

- **zasledimo lahko veliko oblik kmetijstva:**

- **Selilno poljedelstvo**- široko razširjeno v podsaharski afriki, na pripravljeno zemljo sadijo različne kulturne rastline saj na ta način vsaj delno ustvarijo rastlinsko zaščitno odejo na izprahih podvrženih prsteh, poljedelstvo kombinirajo z rejo nekaterih domačih živali. Ko se zemlja po 2,3 letih izčrpa se vaška skupnost seli na drugi del gozda.

- **intenzivno samooskrbno kmetijstvo**- je rasteseno po delih afrike polejedelstvo običajno kombinirajo z živinorejo.

- **nomadska in polnomadska živinoreja**- značilna za polumeso in suha območja na severu vzhodu in jugu. Popolnega nomadizma ni saj si ljudje na svoji poti postavijo pivališča ob katerih se vsaj del skupnosti ukvarja z poljedelstvom. V **SAHARI** na ta način živijo **BEDUINI**, v **PODSAHARSKI** Afriki **MASAJI** v V-afri. Višavju.

- **Subtrobski jug afrike- tržne oblike**

- **Tržna živinoreja in mešano tržno kmetijstvo**-kot kombinacija živinoreje in poljedelstva.

- **mediteransko kmetijstvo**- območje sredozemskega podnebja

- **plantažno gospodarstvo**-najznačilnejša trna oblika ki je rastreseno po različnih delih celine

- **tradicionalne kulturne rastline samooskrbnega kmetijstva:** gomoljnice maniok, jam in batata-sladki krompir, proso banane, kuruza, riž, na namakalnih podrčjih s od sahare posebej v dolini nila tudi pšenico koruzo sladkorni trs zelenjavo...

- **plantažne kulture:** kakav-slonokoščena obala, 1. mesto na svetu v gani 2. in nigeriji 4., čaj-kenija 4., kava, rastlinska olja, arašidi, kavčuk, bombaž, tobak in sladkorni trst, na sredozemskih območjih, agrume, oljka, vinska trta.

- **živinoreja** je možna kjer ni muhe cc, govedo, kamele, drobnica, tržna živinoreja je uglavnom značilna za j afriko, volna-pomembna izvoznica mesna in mlečna govedoreja.

- afrika je stara celina in ima nekaj najpomembnejših zalog rudnih bogastev.

- ima največje svetovne zaloge diamantov, zlata, platine, kroma, mangana in vanadija. Zelo pomembne so tudi zaloge boksita urana, bakra, železa, kobalta in drugih kovin. Ima tudi zaloge energijskih virov nafta, zemljskih plinov in grnega premoga.
- diamanti: Bocvana, DR Kongo, J Afrika, Angola; Namibija
- Uran: Nigr, Namibija; južna Afrika
- Zlato: J Afrika 1. Gana
- Boksit: Gvineja, 2.
- Platina: J Afrika 1. + druge kovine
- nekatere afriške države so pomembne izvoznice energijskih virov:
- Črni premog: J Afrika 2
- Zemeljski plin: Alžirija 3.
- Nafta Nigerija in Libija
- 3 najpomembnejša rudarska območja v Visoki Afriki: Witwatersrand v J Afriki, Osrednji Zimbabve ter **Bakrov pas** v Zimbiji.
- veliko rudarstev upadlo v št. afriških državah ker so začele družbe usmerjati dejavnost v hitro razvijajoče države in države nekdanjega v obloka. J Afrika je zdeleč prva na svetu.